

SİBER ZORBALIK
REHBER ÖĞRETMEN / PSİKOLOJİK DANIŞMAN
KİTAPÇIĞI

Özel Eğitim ve
Rehberlik Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

german
cooperation
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Partner
KFW

SİBER ZORBALIK
REHBER ÖĞRETMEN / PSİKOLOJİK DANIŞMAN
KİTAPÇIĞI

SİBER ZORBALIK REHBER ÖĞRETMEN / PSİKOLOJİK DANIŞMAN KİTAPÇIĞI

1. Baskı: Ankara, 2021

ISBN: 978-975-11-5928-1

Genel Yayın No: 7792

Yardımcı Kaynak Dizi Yayın No: 1791

Yayın Yönetmeni: Mehmet Nezir GÜL

Editör: Dr. Murat AĞAR • Ebubekir AYDIN

Yazar: Prof. Dr. Tuncay AYAS • Prof. Dr. Memet Barış HORZUM

Doç. Dr. Adem PEKER • Doç. Dr. İbrahim TANRIKULU

Yayına Hazırlayan: Uzm. Psk. Dan. Emine ATLAY • Uzm. Psk. Dan. Elif Asena YILDIRIM

Serap ERDEĞER • Murat TANRIKOLOĞLU

Tashih: Erdoğan MURATOĞLU

Bu yayın Millî Eğitim Bakanlığı tarafından UNICEF'in finansal desteği ile hazırlanmıştır. Yayında beyan edilen görüşler kişilerin kendi sorumluluğundadır ve hiçbir şekilde Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF'in görüş ve politikalarını yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

05 Siber Zorbalık Nedir?

07 Siber Zorbalık Olayları

11 Siber Zorbalığın Yaygınlığı

17 Siber Zorbalığın Etkileri

25 Siber Zorbalık Davranışları

32 Siber Zorbalıkla Baş Etme

45 Kaynakça

Siber Zorbalık Nedir?

İnternet, akıllı telefon, sosyal medya platformlarının hızla hayatımıza girdiği bu çağda sıklıkla duyduğumuz bir kavram da siber zorbalıktır. Siber zorbalık iletişim teknolojisinin olumsuz bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Siber zorbalık çocuklardan yetişkinlere kadar her yaştan kişinin karşılaştığı olumsuz bir deneyimdir. Siber zorbalığın kendisi geleneksel zorbalıktan daha kolay gerçekleştirilir, bunun nedeniyse zorbalığı yapan kişinin mağdur kişi ile buluşmasına ve aynı ortamda kalmasına gerek olmamasıdır. Siber zorbalık yapan kişi için bir hedef vardır ve o hedefi gerçekleştirmek ister. İnternet erişimi olan herkes siber zorbalığın faili veya mağduru olabilir.

Siber zorbalığın bilinen ilk tanımı 2003 yılında Bill Belsey tarafından “bir kişi veya grup tarafından başkalarına zarar vermeyi amaçlayan kasıtlı, tekrarlanan ve düşmanca davranışları desteklemek için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması” şeklinde yapılmıştır. Daha sonra, Smith ve diğerleri, (2008) veya Tokunaga (2010) gibi bazı araştırmacılar siber zorbalık için benzer tanımlar yapmışlardır. Bu tanımların ortak özelliği, Olweus’un (1993, s. 9) geleneksel zorbalık tanımına bağlı olmalarıdır. Olweus’un (1993) geleneksel zorbalık tanımı zarar verme niyeti, tekrarlama ve güç dengesizliği olmak üzere üç kriterine dayanmaktadır. Araştırmacılar, siber zorbalığın tanımını yaparken akran zorbalığının bu üç kriterini kullanmışlardır.

Siber zorbalık literatüründe, araştırmacılar bir siber zorbalık dav-

ranışının hangi operasyonel tanımlama kriterleri üzerinden ele alınması gerektiğini belirlemiştir. Çalışmalar, siber zorbalığın operasyonel tanımına üç ana kriter olarak zararlı niyetler, tekrarlama ve güç dengesizliğinin dahil edilmesi gerektiği konusunda hemfikir görünmektedir. Siber zorbalık olayları; tekrarlayan biçimde ve uygulayan kişinin teknolojik bilgi bakımından diğerlerinden daha yetkin olmasını gerektirir. Bu durum da güç dengesizliğini oluşturmaktadır. Siber zorbalık davranışının bir ölçütü olarak siber zorbalıların mağdura zarar verme niyetinin görüldüğü katılımcılar tarafından bildirilmiştir (Kuhlman vd., 2013; Nocentini vd., 2010; Topcu vd. 2013; Vandebosch ve Van Cleemput, 2008). Bazı durumlarda, zorba birine zarar verme niyetinde olmasa da mağdur kendini rahatsız hissedebilir (Vandebosch ve Van Cleemput, 2008). Ancak bazı siber zorbalık olaylarında, zorbalık yapan kişi mağdura zarar verme niyetinde değildir ve mağdur eğlence amacının farkında olabilir. Bu tür olaylarda zarar verme niyeti kriteri, mağdurun yaşadığı zararı algılamasına bağlı hâle gelmektedir. Bu nedenle, mağdurun siber zorbalığı nasıl algıladığının incelenmesi, siber zorbalığın zararlı niyetine karar vermede olası bir yöntem olarak önerilmektedir (Langos, 2012).

Siber Zorba, Siber Mağdur ve İzleyici Ne demektir?

Araştırmacılar siber zorbalık olaylarında üç ayrı kişinin bulunduğunu ifade etmektedir. Bunlar, “siber zorba”, “siber mağdur” ve “izleyici” olarak sıklıkla kullanılan gruplardır. Siber zorbalık davranışını yapan kişi siber zorba olarak adlandırılmaktadır. Ancak siber zorbalılar da hem siber zorbalık yapıp hem de siber zorbalığa maruz kalanlar “zorba-mağdur” diye adlandırılırken, siber zorbalık yapıp siber zorbalığa maruz kalmayanlar ise “sadece siber zorba” diye iki gruba ayrılmaktadır (Tanrıku ve Baker, 2021).

Siber mağdurlar da ilk grupta olduğu gibi iki gruba ayrılmaktadır. Hem siber zorbalık yapıp hem siber zorbalığa maruz kalanlar “zorba mağdur” diye adlandırılırken, sadece siber zorbalığa maruz kalıp siber zorbalık yapmayan grupsa “siber mağdur” diye adlandırılmaktadır (Tanrıkulu ve Baker, 2021).

Siber zorbalık olaylarında olaya tanıklık eden gruba izleyici adı verilmektedir. İzleyiciler bir siber zorbalık olayı gerçekleşirken yaşananlara tanıklık ederler. İzleyiciler bir siber zorbalık olayına, aktif veya pasif bir şekilde dahil olabilir. Siber zorbalık olaylarında izleyiciler kendi aralarında farklı gruplara ayrılırlar (Schultze-Krumbholz ve diğ., 2018). Bunlardan ilki, yaşanan siber zorbalık olayının dışında kalan ve olaya hiçbir şekilde müdahil olmayan pasif izleyici grubudur. Diğeri, siber zorbayı destekleyen ve siber zorbalığın devam etmesi için siber zorbanın yanında duran izleyici grubudur. Bir diğeri izleyici grubuysa siber mağdura destek olanlardır. Bu kişiler, siber zorbalığın sonlanması için siber mağdura yardımcı olup onu savunurlar.

Siber Zorbalık Olayları

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri (internet, telefon, tablet, bilgisayar vb.) insanlara sağladığı bir çok kolaylık nedeniyle yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle dijital telefonların yaygınlaşması ve internete erişim imkânı sunması nedeniyle bireyler internete kısa sürede istedikleri anda ulaşabilmektedirler. Amacı doğrultusunda kullanıldığında bireylere birçok kolaylık sağlayan bilgi ve iletişim teknolojileri amacı dışında kullanıldığında onlara bazı istenmeyen olumsuz olaylar da yaşatmaktadır. Yaşanılan bu

olumsuzluklardan bir tanesi de bu iletişim teknolojilerini bireylerin birbirlerine zarar vermek amacıyla kullanması sonucu ortaya çıkan siber zorbalıktır.

Araştırmacılar siber zorbalıkla ilgili farklı tanımlamalar yapmışlardır. Belsey (2006) siber zorbalığı, bilgi ve iletişim teknolojilerini başkalarına zarar vermek amacıyla kullanmak, şeklinde belirtmektedir. Patchin ve Hinduja (2006) siber zorbalığı, elektronik araçların diğerlerine kasten ve tekrarlayan bir şekilde zarar vermek amacıyla kullanılması şeklinde ifade etmektedir.

Tanımlarda da gibi siber zorbalığın bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak başkalarına zarar vermek olduğu görülmektedir. Bu teknolojik araçlarla yapılan hangi davranışlar siber zorbalık olarak değerlendirilmektedir?

Siber zorbalık, kameralı cep telefonları aracılığı ile mağdurun görüntülerini çekmek, çekilen bu görüntüleri bireyin izni alınmadan ya da ondan habersiz bir şekilde sosyal medya aracılığıyla paylaşmak, elektronik posta ya da cep telefonu mesajları ile aşağılayıcı, alay edici, tehditkâr, taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek ve yine mağdura ilişkin aşağılayıcı web sayfaları hazırlamak, gruptan dışlama, sahte kimlik ile birini kötü gösterme gibi birçok davranışı kapsamaktadır (Baştürk Akca, Sayımer, Salı, Başak, 2014; Willard, 2005). İsimsiz çağrılar, gizli kimlikle gönderilen yarırsız (spam) e-postalar, hakaret ve tehdit içeren, bir kişi ya da grubu karalamak için e-posta ya da kısa mesajlar ile yayılan ses, görüntü ve metinler, virüslü e-postalar gibi tüm bu zararlı eylemleri de siber zorbalık olarak değerlendirebiliriz (Arıca, 2009).

Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kişileri sürekli rahatsız etme, onlarla alay etme, onlara isim takma, dedikodu yayma, internet üzerinden hakaret etme ya da kişinin rızası olmadan kişisel bilgilerini veya görüntülerini yaymak şeklinde yapılan davranışlar da siber zorbalık olarak gösterilmektedir (Arıcak, 2011).

Willard (2007), siber zorbalığı sekiz kategoriye ayırmaktadır:

Parlama (Flaming): Sanal ortamlarda öfkeli ve kaba bir dille tehdit içeren mesajlar göndermesidir.

Taciz (Harassment): Belirli bir kişi ya da gruba sürekli olarak hakaret edici mesajlar göndermesidir.

İftira/Karalama (Denigration): Sanal ortamlarda bir kişi hakkında dedikodu, söylenti ve gerçek olmayan haberler yayarak o kişinin saygınlığına ve arkadaş ilişkilerine zarar vermesidir.

Kimliğe Bürünme/Taklit Etme (Impersonation): Sanal ortamlarda bir kişinin kimliğine bürünerek ya da başka biriymiş gibi davranarak o kişiyi kötü gösterecek, tehlikeye sokacak şekilde paylaşımlarda bulunmasıdır.

İfşa Etme (Outing): Sanal ortamda bir kişinin olumsuz görüntülerini ve özel bilgilerini izinsiz olarak yayınlamasıdır.

Düzenbazlık (Trickery): Bir kişiye ait sırların ve utanç verici bilgilerin açığa çıkarılması ve çevrimiçi olarak paylaşılmasıdır.

Dışlama (Exclusion): Sanal ortamlarda oluşturulan gruplara bir kişinin kasıtlı olarak alınmayarak dışlanmasıdır.

Siber Taciz: Bir kişiye aşağılayıcı, tehdit içeren ve ciddi bir biçimde korku yaratan mesajların yoğun bir şekilde gönderilmesidir.

Yukarıda ifade edilenler değerlendirildiğinde şu davranışların siber zorbalık olarak kabul edildiği görülmektedir.

- ✓ İzin almadan, kişisel bilgisayar veya akıllı telefondaki bilgileri (dosya, fotoğraf, yazılı mesaj kayıtları vb.) almak
- ✓ İnternet ortamında başkasının kimliğiyle izinsiz paylaşımında bulunmak
- ✓ Görüntülü yapılan özel bir görüşmeyi, karşı tarafın haberi olmadan başkasına izlettirmek
- ✓ İnternet ortamında yapılan paylaşımlara (yorum, fotoğraf, video, bilgi) utandırıcı, kırıcı yorumlar yapmak
- ✓ İnternette tehdit içeren, utandırıcı, kırıcı mesajlar göndermek
- ✓ İnternet şifrelerini ele geçirerek erişimi engellemek
- ✓ İnternet şifrelerini ele geçirerek mesajlara ulaşmak

- ✓ İnternette, cinsiyetini farklı göstererek karşı tarafı kandırmak
- ✓ Sanal ortamda dedikodu veya söylenti yaymak
- ✓ Sanal ortamda birilerine küfretmek
- ✓ Kısa mesaj aracılığıyla tehdit edici, utandırıcı, kırıcı mesajlar göndermek
- ✓ Kişinin özel bilgilerini (adres, okul, kimlik bilgileri vs.) sosyal ağlarda ya da sanal ortamlarda o kişinin izni alınmadan paylaşmak
- ✓ Bir kişiye, e-posta, kısa mesaj, anlık mesaj yoluyla aşağılayıcı, alaya alıcı, şiddet, tehdit ya da cinsel taciz içerikli kişinin hoşuna gitmeyen her türlü mesajı göndermek

Kısaca sanal ortamda bir kişinin rahatsız olmasına neden olan davranışları siber zorbalık olarak değerlendirebiliriz.

Siber Zorbalığın Yaygınlığı

Siber zorbalıkla ilgili 2000’li yıllarda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde siber zorbalıkla ilgili farklı sonuçlar ortaya konulmasına rağmen siber zorbalık olayları okullarda önemli bir sorun olduğu görülmektedir. Aşağıda siber zorbalıkla ilgili farklı ülkelerde yapılmış çalışmalarla ilgili bilgilerden kısaca bahsedilecektir.

Ybarra ve Mitchell (2004) tarafından yapılan çalışmada, son üç ayda en az bir kez internete bağlanan öğrencilerin %7'sinin siber mağdur olduğu belirlenirken %50'sinin siber zorba olduğu tespit edilmiştir. Patchin ve Hinduja (2006) yaptıkları çalışmada araştırmaya katılanların %47'sinin siber zorbalığa seyirci olarak tanıklık ettiklerini belirtmişlerdir. Dehue, Bolman ve Völlink (2008) yaptıkları çalışmada çalışmaya katılan öğrencilerin %16'sinin internet ve cep telefonu başkasına siber zorbalık yaptığını; %23'ününse bu yollarla siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir.

Garaigordobil (2015), yaşları 15-18 arasında olan 3026 ergenle yürüttükleri çalışmada ergenlerin % 30,2'sinin siber zorbalığa uğradığını, % 15,5'nin siber zorbalık davranışları sergilediğini ve % 65,1'nin siber zorbalığa tanık olduğunu belirtmiştir. Vieno ve ark. (2015), 24,099 İtalyan ortaokul öğrencisi ile yürüttükleri çalışmada öğrencilerin %11.8'nin siber zorbalığa maruz kaldığını, öğrencilerin %8.7'sinin ara sıra, %3.1'inin sıklıkla siber zorbalığa maruz kaldığını ortaya çıkarmıştır.

Odora ve Matoti (2015)'nin yaptıkları çalışmaya 11. ve 12. Sınıflara devam eden 346 lise öğrencisi katılmıştır. Yapılan çalışmada kızların erkeklere göre daha fazla siber mağdur olduğu ve erkeklerinse kızlara göre daha fazla siber zorba olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte sosyal ağ sitelerinde internet temelli zorbalığın çoğunun özellikle yaş arttıkça mobil telefonlar üzerinden gerçekleştiğini ifade etmiştir. Olumide, Adams ve Amodu (2015) Siber zorbalık telefon aramalarıyla (%62.5), kısa mesajla (%36.9), sohbet odalarında (%28.7), dijital telefon ile fotoğraf veya video göndermeyle (%11.9) ve elektronik posta (%6.8) ya da web siteleriyle (%5.9) yapıldığını tespit etmiştir.

Siber zorbalıkla ilgili farklı ülkelerdeki araştırma sonuçları incelendiğinde okullarda farklı oranlarda siber zorbalık olaylarının ortaya çıktığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda oranların yüksek olduğu bazı çalışmalardaysa diğer çalışmalara nazaran oranların daha düşük olduğu dikkat çekmektedir. Çalışmanın yapıldığı okula, bölgelere, ülkelere göre bu farklılığın oluşmasında farklı etkenlerin etkili olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmalarda her ne kadar farklı sonuçlara ulaşılmış olursa olsun bu çalışmalar okullarda yaşanan bu tür olayların ciddi düzeylerde olduğunu ortaya koymaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanım oranlarının her geçen gün giderek daha yaygın bir hâle gelmesi ve bu teknolojik araçların amacı dışında kullanımının artması bu tür olayların daha da yaygın bir sorun hâline geleceğini göstermektedir.

Türkiye’de Siber Zorbalığın Yaygınlığı

Siber zorbalığa ilişkin Türkiye’deki çalışmalar da diğer ülkelerdeki gibi 2000’li yılların başlarında yapılmaya başlanmıştır. Diğer ülkelerdeki çalışmalarda olduğu gibi Türkiye’deki okullarda da siber zorbalık olaylarının yaygın bir sorun olduğu, yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur.

Erdur-Baker ve Kavsut (2007) tarafından Türkiye’de bu konuyla ilgili yapılan ilk çalışmada siber zorba oranının %28, siber mağdur oranının %30 olduğu ortaya çıkmıştır. Arıca ve diğ. (2009) yaptığı araştırma sonucunda öğrencilerin %35,7’sinin siber zorba, %23,8’inin hem siber zorba hem siber mağdur, %5,9’unun sadece siber mağdur olduklarını belirlemiştir.

Bayar (2010)'ın 1238 ergen üzerinde yaptığı araştırma sonucuna göre, araştırmaya katılanların %5.7'sinin mağdur, %3.7'sinin zorba ve %4.7'sininse zorba mağdur olarak siber zorbalığa dâhil olduğu bulunmuştur. Dilmaç ve Aydoğan (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmadaysa öğrencilerin %20'sinin en az bir kere siber zorbalık yaptığı, %56'sının ise en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldığı bildirilmiştir. Şahin, Sarı, Özer ve Er (2010) yaşları 10 ve 17 arasında değişen 1498 ergen üzerinde yaptıkları çalışmada, bu kişilerin son bir yılda %19'unun siber zorbalık ile karşı karşıya kaldığını ortaya koymuştur. Ayas (2011) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada da öğrencilerin %17.4'ünün siber zorbalığa maruz kaldığını ve %15.5'inin siber zorbalık yaptığını bulmuştur.

Ayas ve Horzum (2011)'un üç farklı ilköğretim okuluna devam eden 413 öğrenci ile yaptıkları araştırma sonucunda, araştırmaya katılan öğrencilerden %18.6'sının siber zorbalığa maruz kaldığını, %11.6'sının da siber zorbalık yaptığını belirtmiştir. Aynı araştırmaya katılan öğrencilerden %37,5'i siber zorbalığa şahit olduğunu ifade etmiştir.

Türkiye'de siber zorbalıkla ilgili, çalışmalar incelendiğinde diğer ülkelerdeki çalışmalarla benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Farklı bölge ve okullarda araştırmacılar tarafından yapılan araştırmaların sonuçları farklı olmasına rağmen okullarda yaşanan bu tür olayların hiç de küçümsenmeyecek düzeylerde olduğu gözlenmektedir.

Çocukların Siber Zorbalığa Maruz Kaldığını Anlama Sinyalleri

Birçok çocuk yaşadıkları siber zorbalık olaylarını bir başkasıyla paylaşmadığı için çocukların siber zorbalık olaylarına maruz kaldığını anlamayabiliriz. Kowalski ve diğ. (2008) çocuğun siber zorbalığa maruz kaldığını anlamamızda yardımcı olacak bazı sinyallerin olduğunu belirtmişlerdir. Bu sinyaller de şu şekilde ifade edilmektedir:

- ✓ Çocuğun internet kullanımından sonra üzgün görünmesi
- ✓ Çocuğun cep telefonuna gelen cep mesajından sonra üzgün görünmesi
- ✓ Kendi yaşlılarıyla sosyal aktivitelerinin azalması
- ✓ Akademik performansının düşmesi
- ✓ Çok sık kullandığı internete eskisi kadar ilgi göstermemesi
- ✓ Telefonuna gelen mesajları okumadan silmesi
- ✓ Genel olarak okula gitme ya da dışarı çıkma konusunda isteksizlik göstermesi
- ✓ Sanal ortamdaki aktivitelerden sonra sinirli ve depresif (çökün) görünmesi

- ✓ Uykuda bozulmalar ve yeteri kadar uyuyamaması
- ✓ Aşırı iştah artışı ya da azalması
- ✓ Çocuğun aile üyelerinden ya da arkadaşlarından anormal bir şekilde geri çekilmesi, uzaklaşması
- ✓ Sanal ortamda yaptıklarına ilişkini konuşmaktan kaçınması
- ✓ Hastalık, rahatsızlık gibi şikâyetlerle sıklıkla okuldan eve gelmesi

Bu tür davranışlar çocukların siber zorbalığa maruz kaldığına yönelik işaretler olabilir ancak bu davranışları gösteren her çocuğun siber zorbalığa maruz kaldığını söyleyemeyiz. Ancak bu belirtileri gösteren çocuklarla daha fazla ilgilenilerek bu durumun ortaya çıkmasına neden olan olayın belirlenerek çözümlenmesi gerekmektedir.

Siber zorbalığa maruz kalan birine şahit olan bir öğrencinin okul ilişkileri ve akademik başarısı bu tür olaylar nedeniyle olumsuz şekilde etkilenebilir. Siber zorbalığa maruz kaldıktan sonra okula gelmemeye başladığı için okul performansının bu olaydan dolayı düşeceğini belirtmiştir. Bazı öğrenciler, siber zorbalığın çocukların akademik performansından daha çok duygusal ve sosyal ilişkilerini olumsuz şekilde etkilediğini ifade etmektedir. Öğrencilerin akademik performansları korku ve stres altında oldukları zaman olumsuz şekilde etkilenmektedir. Siber zorbalık öğrencilerde kor-

ku ve stres yarattığı için bu olaydan dolayı öğrencilerin akademik performansları olumsuz şekilde etkilenebilmektedir (Kowalski ve diğ. 2008).

Siber zorbalığa maruz kalan bireyler yaşadıkları bu olayların olumsuz etkileriyle farklı tepkiler gösterebilmektedir. Aile bireylerinin ve öğretmenlerin çocuğun davranışlarında ve duygu durumunda herhangi bir olumsuz değişikliğin olduğunu fark ettiklerinde çocukta görülen bu değişikliğin nedenleri araştırılmalıdır. Çocukta meydana gelen değişikliklerin sebeplerinden birinin de siber zorbalık olacağı dikkate alınarak bu tür olayların yaşanıp yaşanmadığı incelenmelidir. Aile bireyleri ve öğretmenlerin göstereceği duyarlılık, çocukların bu tür olayları paylaşmasa dahi ortaya çıkmasında etkili olabileceğini göstermektedir (Ayas ve Horzum, 2018).

■ SİBER ZORBALIĞIN ETKİLERİ

Çeşitli gelişim görevleri nedeni ile zorluklar yaşayan ergenler, siber zorbalığa maruz kaldıklarında bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedir. Bu etkiler genel olarak; psikolojik, sosyal ve akademik alanlarda yaygın biçimde görülmektedir.

1. Psikolojik Etkiler

Siber zorbalık, psikolojik sonuçları açısından geleneksel zorbalıkla benzerlik gösterse de siber zorbalığa maruz kalan ergenlerin geleneksel mağdurlara nazaran daha fazla olumsuz psikolojik etkiye maruz kaldığı görülmektedir (Extremera vd., 2018). Üzüntü, depresyon, kaygı ve umutsuzluk gibi olumsuz etkilerin, siber mağdurların büyük çoğunluğunu etkilediği düşünül-

düğünde (Raskauskas & Stolz, 2007), bu etkileri daha detaylı olarak incelemek oldukça önemlidir.

Duygusal Etkiler: Mağdurların siber zorbalık karşısında gösterdikleri duygusal tepkiler, çoğunlukla stres, hayal kırıklığı, kaygı, öfke, üzüntü ve utancı barındırmaktadır (Beran & Li, 2005; Schenk & Fremouw, 2012; Türkileri, İnelöz & Uçanok, 2013).

Siber zorbalık davranışlarında kimliğin belirsiz olması, güç dengesinin olmayışı gibi nedenler mağdurların yaşadıkları bu olumsuz duygu düzeyinin artmasına neden olabilmektedir. Bu tipik özelliklerse mağdurların, çaresizlik, korku ve kaygı durumlarının yoğunlaşmasında etkili unsurlardandır (Hoff & Mitcell, 2009). Bu duygusal tepkiler kişiden kişiye farklılık göstermekle birlikte, ergenlerin cinsiyetleri açısından da farklılık gösterebilmektedir. Yapılan bir araştırmada, erkek öğrencilerin siber mağduriyet karşısında çoğunlukla öfkelenildiği, kız öğrencilerinse üzüntü yaşadıkları belirtilmiştir (Yaman & Peker, 2012). Öte yandan siber zorbalarsa, yaptıkları eylemlerin mağdurda oluşturacağı duygusal sorunları görmemek ve durumun yalnızca sanal ortamda kalacağı düşüncesi sonucu, mağdurla empati kuramamaktadır. Bu da mağdurun daha ciddi duygusal problemler yaşamasına yol açabilmektedir (Eroğlu, 2011).

Kaygı ve Stres: Siber zorbalığın psikolojik etkilerinden birisi de, bireylerin yaşadığı kaygı ve strestir. Ergenlerin günlük yaşamda karşılaştığı stres kaynakları, huzursuz edici olduğu düşünülen zorlukları içermektedir. Akademik talepler ile ebeveynler ve akranlarla yaşanan çatışmalar stres kaynakları arasında gösterilebilir. Ergenlerin yaşadığı siber mağduriyet, algılanan stres ile birlikte saldırgan davranışları artırarak psikolojik fonksiyonlarını daha fazla etkileyebilmektedir (Wright, 2015). Aslında bu yapıları ge-

nel olarak birbiri ile iç içe geçmiş bir çerçevede ele almak mümkündür. Çünkü daha stresli yaşama sahip bireylerin, daha fazla olumsuz duygu durumuna ve depresiflik düzeyine sahip olduğu belirtilirken, bu durumların aynı zamanda siber zorbalığı artırdığı da belirtilmektedir (Geng & Lei, 2021). Öte yandan yapılan birçok araştırma da, siber zorbalık ve kaygı arasındaki ilişkileri doğrulamaktadır (Fredstrom vd., 2011; Wright, 2015). Bireylerin yaşadığı stres onların bilişlerini pasifize ederken, duygusal sistemlerini daha aktif hâle getirebilmektedir. Bu da bireylerin daha dürtüsel davranmasına yol açabilmektedir. Kaygı seviyesi yüksek bireylerse daha fazla strese sahip oldukları için, daha dürtüsel davranabilmektedir. Tüm bunlarsa ergenlerin siber zorbalık yapma eylemlerini artırabilmektedir (Kowalski vd., 2014).

Depresyon ve Depresyon Belirtileri: Siber zorbalıkla ilişkisi olduğu belirtilen unsurlardan birini de depresyon ve buna bağlı belirtiler oluşturmaktadır. Siber zorbalık mağduru bireylerin %13'ünün majör depresyon, %17'sinin ise minör depresyon geçirdiği belirtilirken (Ybarra, 2004), siber zorbaların da depresyon seviyelerinin yüksek olduğu açıklanmaktadır (Wendt, 2020). Ayrıca, gençlerin siber zorbalık seviyesi ve yoğunluğu da siber mağdurlardaki depresyonun yoğunluğu ve ciddiyeti ile ilişkilendirilmiştir (Cole vd., 2016). Yapılan bir araştırmada yaşları 13 ile 15 arasında değişen ergenlerin siber zorbalık deneyimleri ile depresyona ait yaşamdan zevk alamama, kişiler arası ilişki sorunları, olumsuz duygu durumu ve düşük benlik saygısı gibi tüm belirtileri yönünden pozitif ve anlamlı ilişkiye sahip olduğu belirtilmiştir (Erdur-Baker ve Tanrıku, 2010; Wendt, 2021).

İntihar ve İntihar Düşüncesi: Siber zorbalığın gençlerde yarattığı sinirlilik, huzursuzluk, öfke patlamaları, uyku problemleri,

yaşama heyecanı ile, özgüvenin azalması ve kendine zarar verme düşüncesi, intihar eylemlerine zemin hazırlamaktadır (Singh, 2021). Ayrıca zorlu yaşam koşullarının stresli etkileri, siber mağdur olma durumu ile birleşerek bireyleri, intihar etme davranışına sürükleyen bir diğer durumdur (Hinduja & Patchin, 2009).

Siber zorbalığın intihar davranışları üzerinde güçlü bir etkisi olmakla birlikte, intihar düşüncelerini ve girişimlerini artırdığı da belirtilmektedir. Bu durumun etkilerinin, erkeklerde kadınlardan daha fazla olduğu da açıklanmaktadır (Nikolaou, 2017). Siber zorbalığın neden olabileceği bir diğer faktör olan intihar düşünceleriye, kişinin tekrarlayan biçimlerde intihar etme eylemini düşünmesi, planlaması ve intihar etmeyi istemesi sonucu oluşmaktadır (Beck, Kovacs & Weissman, 1979). Bir meta analiz çalışmasındaysa, bu düşünce ve siber zorbalık arasındaki ilişkinin, geleneksel zorbalıkla olan ilişkiye kıyasla oldukça yüksek olduğu belirtilmiştir (Van Geel, Vedder & Tanilon, 2014).

Benlik Saygısı: Benlik saygısının gelişimi için ergenlik kritik bir dönemdir. Ergenlik dönemi, bireyi diğerlerinden farklılaştırması, sınırlarını ve olanaklarını bildirmesi ve yetenekleriyle, becerilerini tanıtmaları açısından oldukça önemlidir (Martinez-Lanz, 2016).

Siber zorbalık ve benlik saygısına dair yapılan araştırmalarda, geleneksel zorbalıkta olduğu gibi (Beaty & Alexeyev, 2008), düşük benlik saygısı açısından anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Hinduja & Patchin, 2009). Siber mağdur ve zorba mağdur öğrenciler, siber zorbalık deneyimi olmayan veya bu durum ile çok az karşılaşan öğrencilere nazaran daha düşük benlik saygısına sahip olabilmektedir (Chang, vd., 2013). Bu durum siber zorbalığın benlik saygısı sorununa yol açabileceği şeklinde yorumlanabileceği gibi, mağdurların siber zorbalık deneyiminden önce de düşük

özgüvene sahip olabilme ihtimalleri açısından değerlendirilebilmektedir (Cénat, 2014).

Fiziksel Etkiler: Siber zorbalık mağduru bireyler bu sorunun duygusal ve psikolojik etkilerini bedenselleştirerek çeşitli fiziksel sorunlar yaşayabilmektedir. Çok sayıda bulgu, siber mağduriyetin bu etkilerinin uyku sorunları, nefes almada güçlük, baş ağrısı, çarpıntı, cilt problemleri, sinirlilik, gerginlik hâli ve yorgunluk gibi bedensel belirtilere etki edebileceğini belirtmektedir (Horzum & Ayas, 2014; Kowalski & Limber, 2013).

2. Sosyal Etkiler

Siber zorbalık yoğunluğuna, süresine ve mağdurların dayanıklılık düzeylerine bağlı olarak mağdur üzerinde farklı etkiler bırakmaktadır. Yapılan çalışmalarda siber zorbalık mağduru ergenlerin, sanal ortamda maruz kaldıkları davranışlardan olumsuz yönde etkilendikleri ve bu durumun arkadaşları (Seren, 2020), ebeveynleri (Makri-Botsari & Karagianni, 2014) ve öğretmenleri ile olan (Li, 2006) ilişkilerine yansıdığı görülmüştür. Olenik-She-mesh, Heiman & Eden, (2012), tarafından yapılan çalışmada siber mağduriyet yaşayan ergenlerin aile, okul ve arkadaş gibi geniş bir sosyal destek ağına sahip olamama, kendini bir topluluğa ait hissedememe, güvenebilecekleri arkadaşlarının varlığını hissedememeden kaynaklanan yalnızlık hissi yaşadıkları öne sürülmektedir. Özellikle ergenler için en önemli sosyal destek kaynağı olan aile desteği, siber zorbalığın önlenmesinde önemli bir yapı olabilmektedir (Yiğit, Keskin & Yurdugül, 2018).

Siber zorbalık karşısında destek arayışı içerisinde olan ergenlerin büyük bir kısmının bu sorunu aileleri ile konuşarak çöz-

meye çalıştıkları belirtilmektedir (O' Brien & Moules, 2012). Ancak siber zorbalık mağduru öğrenciler, bu olaydan korku ve utanç duymakla birlikte telefon veya bilgisayarlarının ebeveynleri tarafından el konulacağı düşüncesi ile yaşadıkları olayları ailelerine açıklamaktan çekinebilmektedir. Bu da ergenin ev içindeki sinir ve stres durumuna etki ederek aile arasında problemler yaşamasına yol açabilmektedir (Kestel & Akbıyık, 2016).

Ergenlik döneminde sosyal gelişimin önemli özelliklerinden biri de akranlarıyla kurulan ilişkilere dir. Akran ilişkilerine gösterilen önem, ergen davranışlarının en önemli belirleyicilerinden biri olabilmektedir. Siber zorbalığa uğrayan ergenler, ne yapacaklarını bilmedikleri için çaresizlik hissetmektedirler. Bunun sonucunda da akranlarına ve kendilerine karşı güven problemi yaşamakta, sosyal ortamlardan uzaklaşma ve yalnız kalma eğilimi içerisinde olmaktadır (Hinduja & Patchin, 2006).

3. Akademik Etkileri

Siber zorbalığa maruz kalma, akademik yaşantıyı doğrudan etkilemese de duygusal ve psikolojik olumsuzlukları beraberinde getirerek dolaylı bir etki oluşturmaktadır. Bu etki bireylerin siber zorbalık sonucunda yaşadığı kaygı, korku ve çaresizlik duygularına neden olmakta ve bu durum onların akademik yaşantısını etkileyebilmektedir (Beran & Li, 20005; Gardella, vd., 2017). Yapılan araştırmalarda siber zorbalığa maruz kalan bireylerin derslerine yeterince odaklanamadıkları ve akademik başarılarında düşüş yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Arslan, Savaser, Hallett & Balci, 2012; Kestel & Akbıyık, 2016).

Siber zorbalığın öğrencilerin okul yaşamı üzerinde de önemli et-

kileri bulunmaktadır. Mağdur ya da zorba olmak ergenlerin okula ve öğrenmeye karşı tutumlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Bayar & Uçanok, 2012). Raskauskas & Stoltz (2007), tarafından yapılan çalışmada, ergenlerin siber zorbalık sonucunda siber zorbanın kim olduğunu bilmemekten kaynaklanan endişe yaşadıkları ve okula gitmekten korktukları belirlenmiştir. Benzer şekilde yapılan diğer araştırmalarda da okuldan kaçma ve okula gitmeme davranışlarının gözlendiği sonucuna ulaşılmıştır (Ybarra, Espelage & Mitchell, 2007).

■ Siber Zorbalıkta Kullanılan Araçlar Nelerdir?

Siber kelimesi bilgisayar ve bilgisayar ağlarını anlatan elektronik araç ve uygulamaların kullanımına dayalı sanal ortamı ifade etmektedir. Siber zorbalıkta bir kişi ya da bir grubun bilişim teknolojilerini başkalarına zarar vermek amacıyla tekrarlayan şekilde kullanmasıdır. Bu tanım incelendiğinde zorbalığın en önemli özelliğinin zarar verme amacıyla tekrarlayan biçimde davranışlarda bulunmak olduğu görülmektedir. Ancak konu siber zorbalık olduğunda bilişim teknolojilerinin kullanılması en önemli özelliktir. Siber zorbalık davranışları cep telefonu, tablet ya da bilgisayar araçlarını kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Bu araçlarda (cep telefonu haricinde) siber zorbalığın oluşabilmesi için internet bulunması gerekmektedir. Avrupa'da 9-16 yaş aralığındaki çocukların %93'ü en az haftada bir kez çevrim içi olmaktadır. Sosyal paylaşım sitelerini kullanan çocukların %26'sı herkese açık profile sahiptir – en fazla, Macaristan (%55), Türkiye (%46) ve Romanya (%44)'da herkese açık profil bulunmaktadır; (EU Kids Online-Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi, 2011). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hâne Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre 6-10 yaş aralığında, bilgisayar internet ve cep telefonu ile ilgili ortalama (TÜİK, 2014; TÜİK, 2018) kullanım şöyledir.

- Tanışma yaşı 6
- Vakit geçirme oranları sırasıyla %48,2, %36,9 ve %11
- Erkeklerde kızlara göre daha yüksek kullanım

İnternette yer alan uygulama ve ortamlar kullanılarak siber zorbalık gerçekleştirilmektedir. Siber zorbalıkta bu araç ve uygulamaları sık kullanmanın zorbalığa maruz kalmada en önemli gösterge olduğu ifade edilebilir (Keith ve Martin, 2005).

Siber Zorbalık Araçları

İnternette siber zorbalık davranışları sosyal siteler, yazılı, sesli ya da görüntülü mesajlaşma uygulamaları, dijital oyun yayıncılığı platformlarına yüklenen dosyalar ya da sohbet ve dijital oyun ortamlarındaki sohbet ortamlarında gerçekleşmektedir. Tüm bunların yanında cep telefonları özellikle akıllı telefonlarda sesli ve görüntülü arama yapılarak ya da yazılı, sesli veya görüntülü mesajlar yoluyla bu davranışlar gerçekleşmektedir. Ayrıca dijital telefon ve internet yoluyla da siber zorbalık ortaya çıkabilmektedir. Tüm bunların yanı sıra dijital telefon ve internet için gelişen her yeni uygulama ve ortamın siber zorbalık davranışları için potansiyel araçlar olacağı unutulmamalıdır.

Siber Zorbalık Davranışları

Siber zorbalık olaylarındaki zorba rolünde, akranlar olabileceği gibi daha büyük ya da daha küçük yaşlardaki bireyler de olabilir. Siber zorbalık davranışları aşağılamak, şantaj yapmak (örneğin para vermezsen bilgileri paylaşıyorum) küfretmek, iftira atmak (yapmadığı bir şeyi o kişi yapmış gibi göstermek), dedikodu yapmak (kişinin saç rengi ya da giyimini başkaları ile konuşmak), taciz etmek (istemediği hâlde sürekli aramak ya da mesaj atmak), tehdit etmek (istediğim şeyi yapmazsan sana zarar veririm), dışlamak (konuşmamak, onu davet etmemek), utandırmak gibi davranışlardır (Vandebosh ve Cleempout, 2009). Bunun yanında herhangi bir aracı kullanılarak yapılan siber zorbalık davranışları şöyledir (Willard, 2007; Patchin ve Hinduja, 2006):

- Talep edilen şeyin yapılmaması durumunda polise, aileye, okula ya da öğretmene şikâyetle tehdit etmek
- Dışlayıcı, utandırıcı ya da küçük düşürücü sözler içeren mesajlar atmak
- Özel bilgi, resim, ses ya da videoları sosyal ağ siteleri, web sitesi ya da günlüklerden (blog), dijital yayın araçlarından yayınlamak
- Dijital telefon ve oyunlar, sosyal ağlar, mesajlaşma uygulamaları ya da e-posta aracılığıyla çok yoğun mesajlar göndermek
- Biri hakkında başkalarına anlık mesaj ya da e-posta yoluyla

müstehcen mesajlar yollamak

- Kişisel hesaplarına erişim sağlamakta veya onun adına açtığı hesaplara ona zarar verecek paylaşımlarda bulunmak,
- Sevmediği birisini kasıtlı bir şekilde çevrim içi gruplardan çıkarmak veya çevrim içi oyunlara almamak
- Elektronik yollarla çirkin sözler söylemek
- Kişisel belgelerini siber ortamda başkaları ile paylaşmak
- Kandırarak kişisel bilgilerini ele geçirmek ve onun yerine konuşmak
- Uygunsuz görüntü ve resim yaymak
- Özel bilgilerin verilmesini talep eden mesajlar almak ya da form doldurulmasını talep etmek

Siber Zorbalık Araçları ile Gerçekleştirilen Davranışlar

Bilişim araç ve uygulamaları vasıtası ile yapılan siber zorbalık durumları da aşağıda sunulmuştur (Patchin ve Hinduja, 2006; Smith ve diğerleri, 2008):

- ***Dijital (Cep) telefonlar:*** Gizli numara ile arama, özel mesaj,

rahatsızlık verme boyutunda çağrı, tehdit, hakaret, küfür ve uygunsuz içerik gönderimi. Virüsler ve çeşitli trojan yazılımları yardımıyla kurbanın telefonundaki kişisel dosya ve verilere erişilebilir.

- **Gizli numara ile arama:** Akranlarını kendi telefonunu ya da ebeveynlerinin cep telefonlarını kullanarak gizli numara ile arayabilir.
- **Özel mesaj:** Okul ya da sınıf öğretmenleri tarafından oluşturulan anlık mesajlaşma uygulaması gruplarından ulaşabildiği akranlarının cep telefonu numaralarına özel mesajlar gönderebilir.
- **Rahatsızlık verme boyutunda çağrı:** Akranlarına kendi telefonundan ya da anne ve babasının cep telefonlarından sık ve rahatsız edici bir şekilde çağrılar gerçekleştirebilir.
- **Tehdit:** Akranlarına kendi telefonundan ya da ebeveynlerinin cep telefonlarından arama ya da mesaj özelliğiyle tehdit içerikli çağrı yapabilir, mesaj gönderebilir.
- **Hakaret:** Akranlarına kendi telefonundan ya da ebeveynlerinin cep telefonlarından arama ya da mesaj özelliğiyle hakaret içerikli çağrı yapabilir, mesaj gönderebilir.
- **Küfür ve uygunsuz içerik gönderimi:** Akranları için uygun olmayan küfür, argo ya da uygunsuz içeriği kendi telefonuyla ya da ebeveynlerinin cep telefonları ile mesaj olarak gönderebilir.

Dijital Oyunlar: Oyun içerisinde ya da sohbet ortamında tehdit, hakaret, küfür ve uygunsuz içerik gönderimi.

- **Oyun içerisinde ya da sohbet ortamında hakaret ve tehdit:** Çevrim içi oyun platformu ve oyun yaratma sistemlerinin sohbet bölümlerinde diğer oyunculara hakaret ya da tehdit içerikli paylaşımlarda bulunabilir.

Dijital Yayıncılık Araçları: Dijital araç ve uygulamalar kullanılarak mağdura özel mesaj ile tehdit, hakaret, küfür ve uygunsuz içerik gönderimi, aşağılayıcı durumlar, olmayan bir şeyi olmuş gibi gösterme.

- **Özel mesaj ile hakaret:** Sosyal medya platformunda videoların yorum bölümünde veya diğer platformlardaysa direkt mesaj özelliği ile dijital yayın izleyicilerine yönelik hakaret içeren paylaşımlarda bulunabilirler.
- **Taciz:** Sosyal medya platformunda videoların yorum bölümünde veya diğer platformlardaysa direkt mesaj özelliği ile dijital yayın izleyicilerini rahatsız ve tedirgin eden paylaşımlarda bulunabilirler.
- **Tehdit:** Sosyal medya platformunda videoların yorum bölümünde veya diğer platformlardaysa direkt mesaj özelliği ile dijital yayın izleyicilerini tehdit eden paylaşımlarda bulunabilirler.

Sosyal Ağ Siteleri: Sosyal medya uygulamalarında istenmeyen fotoğraf paylaşımı, görüntülü ve sesli çağrı, tehdit ve hakaret, istenmeyen video paylaşımı, kişinin adına ya da hiç bilinmeyen bir sahte hesap açma, sahte hesaplarla işlem yapma.

- **Kişiyeye özel fotoğraf paylaşımı:** Akranlarının müstehcen, uygunsuz ya da paylaşılması kişiyi rahatsız edebilecek düzeydeki görüntüleri sosyal medya platformlarında paylaşılabilir.
- **Görüntülü ve sesli çağrı spamı:** Akranlarının sosyal medya hesaplarına (görüntülü ya da sesli çağrılar ile) rahatsızlık verilebilir.
- **Taciz, tehdit ve hakaret gibi durumlar:** Akranlarının sosyal medya hesaplarının duvarına kullanıcı adının etiketlendiği gönderiyle hakaret, tehdit, rahatsız ve tedirgin edebilir.
- **Uygunsuz video paylaşımı:** Akranlarının sosyal medya hesaplarının duvarına, kullanıcı adının etiketlendiği gönderiyle uygunsuz, müstehcen video paylaşımı gerçekleştirebilir.
- **Kişinin adına hiç bilinmeyen bir sahte hesap açma, sahte hesaplarla işlem yapma:** Akranları adına sosyal medya uygulamalarında sahte hesaplar oluşturarak onların görselini kullanabilir, paylaşımlar gerçekleştirebilir, diğer akranlarına bu sahte hesap üzerinden rencide, tedirgin ya da rahatsız edici eylemlerde (taciz, hakaret) bulunabilir.

Mesajlaşma Uygulamaları: Mesajlaşma uygulamalarında özel mesaj, sesli mesaj ile taciz, uygunsuz ve müstehcen fotoğraf/video paylaşımı, rahatsız etme boyutunda tehdit, hakaret, küfür ve uygunsuz içerik gönderimi.

- **Özel mesaj:** Anlık mesajlaşma grupları aracılığıyla akranlarının telefon numaralarına kullanılan uygulama üzerinden özel mesaj gönderebilir.
- **Sesli mesaj ile taciz:** Anlık mesajlaşma grupları aracılığıyla akranlarının telefon numaralarına kullanılan uygulama üzerinden sesli mesaj gönderebilir, hakaret, tehdit içerikli mesajlar yönlendirebilir ve sesli ya da görüntülü çağrıyla onlara rahatsızlık verebilir.
- **Uygunsuz fotoğraf/video paylaşımı:** Anlık mesajlaşma grupları aracılığıyla akranlarının telefon numaralarına, kullanılan uygulama üzerinden kendi uygunsuz fotoğraflarını ya da internet ortamından alınan uygunsuz görselleri paylaşabilir.

Web Sitesi: Sahte hesapla kişi hakkında ya da kişinin kendisi adına özel bilgilerin yer aldığı, taciz, tehdit ve aşağılayıcı bilgiler içeren internet siteleri oluşturmak.

- **Sahte hesaplara kişi hakkında ya da kişinin kendisi adına özel bilgilerin yer aldığı, taciz, tehdit ve aşağılayıcı bilgiler içeren internet siteleri oluşturmak:** İnternet sayfası oluşturma araçlarıyla akranlarının kişisel bilgilerini paylaşabilir, rencide edici lakaplar ile kişinin görüntülerini bir internet sayfası üzerinden yayınlatabilir.

Forumlar: Anonim bir şekilde yapılan aşırı derecede baskı, taciz ve hakaret, tehdit vb.

- **Anonim bir şekilde yapılan aşırı derecede baskı, taciz ve hakaret, tehdit:** İlgili ve yeteneklerine göre ya da rencide etmek istediği akranının yer aldığı platformlarda forumlara üye olarak akranını rahatsız ve tedirgin edebilir, ona hakaret edebilir, anonim kimlik ile tehdit içerikli forum gönderileri paylaşabilir.

E-posta: E-posta yoluyla yazılı, sesli ya da görüntülü mesaj ile uygunsuz ve müstehcen fotoğraf/video paylaşımı, rahatsız etme boyutunda tehdit, hakaret, küfür ve uygunsuz içerik gönderimi.

Blog Günlüğü: Günlüklerde ilgili kişi hakkında özel bilgi veya

aşağılayıcı, şantaj, küfür, iftira, dedikodu, taciz, tehdit, dışlama içeren yazı ya da resim paylaşma. Bunun yanında siber zorbalık içermeyen bir günlük paylaşımına rahatsız edici yorumlarda bulunma (Stys, 2004).

Siber Zorbalıkla Baş etme

Siber zorbalığın önlenmesi açısından iki önemli kavram ön plana çıkmaktadır. Bunlar farkındalık ve baş etme stratejileridir. Siber zorbalık olaylarının oluşmaması ve önlenmesi açısından tüm paydaşların siber zorbalığın ne olduğu, hangi ortamlarda meydana geldiği, hangi davranışların siber zorbalık olduğu gibi hususların farkında olması ve bunlarla nasıl başa çıkabileceğini bilmesi çok önemlidir. Siber zorbalık olaylarında akran, aile, öğretmenler temel paydaş olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de lise düzeyinde yapılan bir çalışmada 8591 öğrencinin %41,8’inin yüksek farkındalığa sahip olduğu, bunun yanında %58,2’sinin orta ya da düşük düzeyde farkındalığa sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada 8591 öğrencinin %11,8’inin baş etme stratejileri bilgi düzeylerinin yüksek olduğu ancak %88,2’sinin orta ya da düşük düzeyde bilgi düzeylerine sahip olduğu bulunmuştur (Aydın, Horzum, ve Ayas, 2017). Bu durum farkındalık ve baş etme stratejilerinin kazandırılmasının ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Siber zorbalıkla baş etme stratejisi siber zorbalık olayları olmadan ya da meydana geldiğinde neler yapılabileceğini ortaya koyan yaklaşımlardır. Yine baş etme stratejileri önlemeyi sağlayamasa bile yaşanan sanal olayların olumsuz etkilerinin azaltılabildiği durumları da içerir. Baş etme stratejilerine ilişkin çok fazla çalışma ile karşılaşmak mümkündür. Bu çalışmalarda baş etme stratejile-

ri çok farklı başlıklar altında toplanmıştır. Bu farklılığın temel nedenleri arasında farklı düzeydeki öğrenciler ve diğer paydaşlar açısından konunun ele alınması da bulunmaktadır. Bunun yanında kullanılan araç ve durum bağlamında farklılık oluşturulabilmiştir. Baş etme stratejilerine ilişkin yapılan çalışmada Parris ve diğerleri (2012) önleyici başa çıkma (yüz yüze konuşmak, farkındalık ve güvenliği arttırma), tepkisel başa çıkma (sosyal destek arayışı, kaçınma, kabullenme, mazeret) ve bir şey yapamama olmak üzere üç temel başlık altında ifade etmiştir. Metin (2017) önleme düşüncesi, şifre değiştirme ve alışveriş güvenliği olarak başlıklandırma gerçekleştirmiştir. Völlink, Bolman, Dehue ve Jacobs (2013) duygusal başa çıkma, sosyal destek ve kaçınma olarak ele almıştır. Peker, Özhan ve Eroğlu (2015) sosyal destek arama, yardım arama, mücadele etme ve çevrim içi güvenlik başlıkları altında stratejileri ele almıştır. Patchin ve Hinduja (2006) ise çevrim içi bir arkadaşıyla, ailesiyle veya yetişkinle paylaşma ve konuşma olarak sınıflamıştır. Altundağ ve Ayas (2018) aktif, dışsal ve kaçınmacı baş etme stratejileri biçiminde oluşturmuştur. Frisén, Berne ve Marin (2014) herhangi birine anlatma, yetkililere iletme veya yöneticilere bildirme, konuşma ve güvenliği artırma olarak belirtmiştir. Aydın ve Seferoğlu (2020) yüzleşme, polise bildirme, ebeveynlere söyleme, öğretmenlere söyleme, siber zorbalıkla karşılık verme, webden şikayet etme, engelleme, kaçınma ve teknik önlem alma şeklinde ifade etmektedir. Wachs, Wolf ve Pan (2012) teknik başa çıkma, saldırganlık ve çaresizlik olmak üzere üç boyutta ele almıştır. Koç ve diğerleri (2016) tarafından yapılan çalışma da tüm bu başlıklar dikkate alınarak siber zorbalıkla baş etme stratejilerini; kaçınma ve görmezden gelme, yardım arama, bilgi arama, güvenlik ve gizliliği arttırma ve mücadele olmak üzere beş ana boyutta ele almıştır. Bu boyutlar ve baş etme için kullanılan

stratejiler aşağıda yer almaktadır:

- **Kaçınma ve görmezden gelme boyutu:** Bu boyutta bireyler hayatına devam etme, yanıt vermeme, kullanılan araç ya da uygulamayı kapatma, hesabı silme, gelen mesajı ya da bildirimini okumadan görmezden gelme baş etme stratejilerini kullanmaktadırlar. Bu stratejilerden bazıları ayrıntılandırılması gerektiğinde siber zorbalığa maruz kalındığında kişi hayatına devam edip yapılan eylemi görmezden gelebilir. Siber zorba tarafından rahatsız edici eylemlerin sürekliliği hâlinde de platform, araç ya da uygulamayı kapatma yoluna gidilebilir. Eğer platformda üçüncü şahıslara bilgilerin paylaşılması gibi durumlar söz konusuysa platformdaki etkin hesabı tamamen silme işlemi gerçekleştirilebilir. Ayrıca siber zorbalık mesaj ya da anlık iletiler yolu ile gerçekleştiriliyorsa engelleme, sustur gibi önlemler alınmadan önce mesaj ve iletiler siber mağdur tarafından görmezden gelebilir. Bu şekilde siber zorba herhangi bir sonuç alamayacağına düşündüğü an iletişimi sonlandırma yoluna gidebilir.
- **Yardım arama boyutu:** Bu boyutta bireyler aile, öğretmen, idareci, akran/arkadaştan sosyal destek bağlamında yardım arama davranışında bulunma stratejilerini kullanmaktadır. Kişi bilgisayar, dijital telefon, oyun konsolu veya diğer elektronik cihazlar aracılığıyla kendisini rahatsız eden kullanıcı ya da ailesi ile durumu paylaşarak yardım alabilir. Rahatsız eden kişi ya da olay ev ortamında gerçekleşiyorsa aile, okul ortamındaysa arkadaş, öğretmen ya da kurum idarecisinden destek alınabilir.

- **Bilgi arama boyutu:** Bu boyutta bireyler sosyal medya uygulamaları, web sitesi ve güvenilir kaynaklardan bilgi edinme çalışma stratejilerini kullanmaktadır. Bireyler bilgi arama boyutunda siber zorbalık olaylarını anlamak ve bunlara yönelik önlem almak için sosyal medya uygulamaları, web sitesi ve güvenilir kaynaklardan bilgi edinmeye çalışmaktadır.
- **Güvenlik ve gizliliği arttırma boyutu:** Bu boyutta bireyler siber zorbalığa maruz kaldıkları araçları kullanmayı öğrenme, gizliliği artırma, güvenlik artırma ve ek yazılım yükleme gibi davranışlarla baş etmektedirler. Kişiler bir platform, araç ya da uygulamayı kullanmadan önce kullanıma ilişkin yeterli düzeyde bilgi sahibi olmak için platformu öğrenmelidir. Kullanılan platformda kişilerin hangi bilgileri kimler ile paylaşacağına ilişkin güvenlik ve gizlilik ayarları düzenlenmelidir. Gizliliğe ilişkin örneğin kişi fotoğraflarını platformda yer alan tüm kullanıcılar ile paylaşmamalı, sadece arkadaşlarına görünür olacak şekilde düzenlenmelidir. Güvenlik açığı oluşturmamak için kişiler kullanılan platforma yönelik onaylanmayan eklentiler kullanmamalıdır. Bu tür eklentiler kişisel bilgilerin sızdırılmasına yol açabilir. Bunun yerine kişilerin güvenlik ile ilgili şüphelerinin giderilmemesi durumunda güvenliği arttırmak için kullanılan platforma yönelik özel amaçlı ek yazılımlar kullanmayı tercih etmelidir. Platformda kullanılacak şifreler o alana özgü, güçlük düzeyi ve tahmin edilmesi zor harf, rakam ve özel karakter içerecek şekilde oluşturulmalıdır.

- **Mücadele boyutu:** Bu boyutta bireyler daha önceden siber zorbalık yaşayanlarla görüşme, kanıtları saklama veya ekran kaydı alma, listeden çıkarma, engelleme, polis, savcılık ya da internet aracılığı ile şikâyetinde bulunma, iletişime geçmeye çalışma stratejilerini kullanmaktadır. Daha önceden siber zorbalığa uğramış kişilerle görüşerek olaylar karşısında nasıl mücadele edebileceğine yönelik fikir sahibi olabilir. Siber zorbalık ile mücadele ederken zorbalığa ilişkin kanıt oluşturabilecek her türlü elektronik kaydın saklanması mücadelenin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Siber zorbalıkla mücadelesinde zorbalık yapan kişi ya da kişilerin arkadaş listesinden çıkarılması veya zorbalığa maruz kalınan platformdan engellenmesi yoluna gidilebilir. Siber zorbalık arkadaş listesinden çıkarma, engelleme işlemleri sonrasında da devam ediyorsa polis ya da savcılık aracılığı ile ilgili hakkında şikâyetçi olunabilir. Ayrıca sanal ortamda 5651 sayılı yasanın 8. Maddesinde yer alan; intihara yönlendirme, çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, sağlık için tehlikeli madde temini, müstehcenlik, fuhuş, kumar oynanması için yer ve imkân sağlama, Atatürk aleyhine işlenen suçlar ve yasa dışı bahis ile ilgili yeterli şüphe ya da kanıtla sahip olunması durumunda Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu İnternet Bilgi İhbar Merkezi (Alo 166) ihbarweb.org.tr aracılığıyla da şikâyetinde bulunulabilir.

Siber Zorbalık Farkındalık Eğitim İçeriği

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri, amacı doğrultusunda kullanıldığında insanlara birçok kolaylık sağlamaktadır. Ancak bu bilgi ve iletişim teknolojileri bazen amacı dışında insanlara zarar

vermek amacıyla da kullanılmaktadır. Özellikle gençler tarafından daha aktif kullanılan bu teknolojiler yine gençler tarafından başkalarına zarar vermek amacıyla da kullanılabilir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin amacı dışında başkalarına zarar vermek amacıyla kullanıldığı olaylardan biri de siber zorbalık olaylarıdır.

Günümüzde siber zorbalık olaylarının okullarda önemli bir sorun olduğu, yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Siber zorbalık olaylarına maruz kalan bireylerde farklı olumsuz etkiler görülmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan bireyler; psikolojik, akademik, sosyal ve fiziksel anlamda olumsuz şekilde etkilenmektedir. Siber zorbalık dünya literatürüne 2000'li yıllarda girmiş olmasına rağmen Türkiye'de bu konuyla ilgili çalışmalar 2007 yılında yapılmaya başlanmıştır. Bu nedenle siber zorbalık kavramı henüz yeterince bilinmemektedir. Siber zorbalık kavramının yeterince bilinmemesi nedeniyle bireylerde oluşturduğu olumsuz etkiler de toplumun birçok kesimi tarafından bilinmemektedir. Bireylerin siber zorbalık farkındalık düzeyinin artırılması bu olay ve bu olayın bireylerde oluşturduğu etkileri anlamak için gerekli görülmektedir.

Siber zorbalık konusunda bireylerin farkındalık düzeyini artırmak amacıyla Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve UNİCEF iş birliğinde hazırlanan siber zorbalık farkındalık projesiyle öğrencilerin siber zorbalık farkındalıkları artırılmaya çalışılmaktadır. Öğrencilerin çevrim içi ortamda herhangi birine zarar vermeme, mağdur olmama ve çevrim içi ortamda yaşananların farkında olabilmesi için siber zorbalık farkındalık düzeylerinin artırılması gerekmektedir. Bu proje kapsamında öğrencilerin farkındalık düzeyini artırarak siber zorbalık olaylarının okullarda bir sorun olunmasının önüne geçilmesine çalışılacaktır.

Bu proje kapsamında öğrencilerin siber zorbalık farkındalık düzeylerini artırmak amacıyla ilkökul 1. ve 2. Sınıflara; 3. ve 4. Sınıflara ortaokul öğrencileri ve lise öğrencilerine 7 oturumluk farkındalık etkinlikleri hazırlanmıştır. Bu etkinlikler şunlardır.

1. Etkinlik: Siber zorbalık olaylarını tanıma
2. Etkinlik: Siber zorbalık olayları
3. Etkinlik: Siber zorbalık araçları ve uygulamaları
4. Etkinlik: Siber zorbalığın etkileri
5. Etkinlik: Siber zorbalıkla baş etme stratejileri
6. Etkinlik: Siber zorbalık örnek olay analizi
7. Etkinlik: Siber zorbalığa karşı durma

Bu etkinlikler sınıf öğretmeni ve sınıf rehber öğretmenleri tarafından sınıflarındaki öğrencilere uygulanacaktır. Bu etkinlikleri uygulayan öğretmenlerin sınıfındaki tüm öğrencilerin etkinliğe aktif olarak katılmasına özen göstermeleri, öğrencilerin siber zorbalık farkındalık düzeylerinin artmasında önemli bir etkiye sahip olacaktır. Etkinliklerde yer alan örnek olaylar, süre ve sınıf ortamı (sınıf mevcudu, öğrencilerin bilişsel düzeyi, sosyo-ekonomik durum) göz önünde bulundurularak bütün örnek olaylara o etkinlikte yer verilmeyebilir. Örnek olaydaki isimler sınıftaki öğrencilerin isimleriyle aynı olması durumunda söz konusu isimlerin sınıfta olmayan isimlerle değiştirilmesine özen gösterilmesi gerekmektedir.

Uygulanacak Programların Etkililiğini Belirleme

Farkındalık Programı

Okulunuzda uygulayacağınız farkındalık psikoeğitim programının etkililiğini belirlemek isteyen uygulayıcılar, farkındalık programını uygulamadan önce programı uygulayacakları gruba ön-test olarak siber zorbalık farkındalık ölçeğini uygulayarak ön-test yapmış olur. Program uygulandıktan sonra aynı gruba uygulama sonunda son-test olarak aynı ölçek uygulanır. Bu ön-test ve son-test arasındaki farka bakılarak programın etkililiği belirlenebilir. Siber zorbalık farkındalık ölçeği, öğrencilerin siber zorbalığa yönelik farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılacak bir ölçektir. Ölçek ortaokul ve lise öğrencilerine uygulanabilir. Ölçekte (1 puan) Hiç Katılmıyorum, (2 puan) Katılmıyorum, (3 puan) Kararsızım, (4 puan) Katılıyorum ve (5 puan) Tamamen Katılıyorum şeklinde puanlanır. Ölçekteki tüm maddelerden alınan puanlar toplanarak toplam puan üzerinden işlem yapılır. Siber zorbalık farkındalık ölçeğinden 26-63 puan aralığında alan öğrencilerin farkındalıklarının “düşük” düzey, 64-100 puan aralığında alan öğrencilerin farkındalıklarının “orta” düzey ve 101-130 puan aralığında alan öğrencilerin farkındalıklarının “yüksek” düzeyde olduğu değerlendirilir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Ayas, Aydın ve Horzum (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. Siber zorbalık farkındalık ölçeğinin AFA sonucunda açıklanan toplam varyansı %56,10'dur. Siber zorbalık farkındalık ölçeği 26 madde ile üç faktörlü bir yapıdadır. Tek faktörlü toplam puan üzerinden işlem yapılabilir. Siber zorbalık farkındalık ölçeğinin ikinci düzen DFA sonucundaki uyum indeksleri $2 = 814,28$ ($sd=294$, $p = ,000$), $2 / sd=3,73$ RMSEA= 0,077, SRMR= 0,052, GFI= 0,83, AGFI= 0,79, CFI= 0,97, NFI=0,96 ve NNFI= 0,97 olarak bulunmuştur. Ölçeğin 26 maddesini ele alan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0,943'tür. Ölçeğin bu değerleri geçerlik ve güvenirlik kanıtı sunmaktadır. Detaylı bilgi için: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/430375>

Siber Zorbalık Farkındalık Ölçeği

Aşağıda sıralanan maddelere yönelik düşüncenizi uygun şıkkı işaretleyerek belirtiniz.	1- Kesinlikle katılmıyorum				
	2- Katılmıyorum				
	3- Kararsızım				
	4- Katılıyorum				
	5- Kesinlikle katılıyorum				
	1	2	3	4	5
1. Siber zorbalık olaylarının başıma gelmesinden endişelenirim.					
2. Siber zorbalık olaylarının arkadaşlarıma zarar vereceğini düşünürüm.					
3. Siber zorbalık olaylarının yaşanması öğrencilere akademik ve psikolojik olarak zarar verir.					
5. Siber zorbalık olaylarını yönetmede kendime güvenirim.					
6. Siber zorbalığı tanımlamada kendime güvenirim.					
8. Yönetici, aile ve öğretmenler siber zorbalık olaylarını önlemek için iş birliği yapmalıdır.					
9. Eğer bir siber zorbalık olayına şahit olursam ya da duyarsam siber zorbalığı durdurmak için bir şeyler yaparım.					
10. Okullar, siber zorbalık olaylarını önlemek için uzmanların vereceği seminerler düzenlemelidir.					
11. Öğretmenler öğrencilerin siber zorbalıkla başa çıkabilmesi için sınıf içi etkinlikler düzenlemelidir.					
12. Yöneticiler siber zorbalıkla baş edebilmek için okul çapında etkinlikler düzenlemelidir.					

13. Rehber öğretmenler siber zorbalıkla başa çıkmak için etkinlikler düzenlemiştir.					
14. Okullarda siber zorbalık olaylarıyla ilgili çalışmalar yapılmalıdır.					
15. Siber zorbalık olaylarına maruz kalan öğrenciler rehber öğretmenlerden psikolojik destek almalıdır.					
16. Siber zorbalığın tanıtılması için okullarda öğrenci grupları oluşturulmalıdır.					
17. Okullara siber zorbalıkla ilgili bilgilendirme afişleri oluşturulup asılmalıdır.					
18. Siber zorbalık olayları başıma geldiğinde ailemle paylaşıyorum.					
19. Siber zorbalık olayları başıma geldiğinde öğretmenlerimle ya da arkadaşlarımla paylaşıyorum.					
20. Siber zorbalık olaylarıyla başa çıkmada kendime güvenirim.					
21. Siber zorbalık olaylarıyla başa çıkmak için teknoloji bilgime güvenirim.					
22. Siber zorbalık olaylarıyla nasıl başa çıkabileceğimi bilirim.					
23. Okul personeline de siber zorbalıkla ilgili bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.					
24. Öğretmenler Siber zorbalığı önlemek için bizlere eğitim vermelidir.					
25. Okul dışında siber zorbalık ile başa çıkmak için etkinlikler düzenlenmelidir.					
26. Siber zorbalık hakkında aileler de bilgilendirilmelidir.					

Baş Etme Stratejileri Psikoeğitim Programı

Okulunuzda uygulayacağınız siber zorbalıkla baş etme psikoeğitim programının etkililiğini belirlemek için de siber zorbalık ölçeği ve siber zorbalıkla baş etme stratejileri ölçeği ön-test olarak uygulanır. Program uygulandıktan sonra aynı gruba uygulama sonunda son-test olarak aynı ölçekler uygulanır. Bu ön-test ve son-testlerden alınan puanlar arasındaki farklara bakılarak programın etkililiği belirlenebilir.

Siber zorbalıkla baş etme stratejileri ölçeği öğrencilerin siber zorbalıkla karşılaştıklarında kullanabildikleri baş etme stratejilerini belirlemek amacıyla kullanılan bir ölçektir. Ölçek ortaokul ve lise öğrencilerine uygulanabilir. Siber zorbalıkla baş etme stratejileri ölçeğinden 19-47 puan aralığında puan alan öğrencilerin “düşük” düzey, 48-64 puan aralığında puan alan öğrencilerin “orta” düzey ve 65-95 puan aralığında puan alan öğrencilerin “yüksek” düzey baş etme stratejilerini kullanabilme becerisine sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Koç ve diğerleri (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir. Siber zorbalık baş etme stratejileri ölçeğinin AFA sonucunda açıklanan toplam varyansı %54,29'dur. Siber zorbalık baş etme stratejileri ölçeği 19 madde ile dört faktörlü bir yapıdadır. Tek faktörlü toplam puan üzerinden işlem yapılabilmektedir. Siber zorbalık baş etme stratejileri ölçeğinin DFA'sı sonucundaki uyum indeksleri 2 (sd=146, p.= .000) =263,36, 2 /sd=1,80 RMSEA=0,054, SRMR=0,067, GFI=0,91, AGFI=0,88, CFI=0,95, NFI=0,90 ve NNFI=0,94 olarak bulunmuştur. Ölçeğin 19 maddesini ele alan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0,75'tir. Ölçeğin bu değerleri geçerlik ve güvenirliği için kanıt sunmaktadır. Detaylı bilgi için: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262970>

Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri Ölçeği

Aşağıda sıralanan maddelere yönelik düşün- cenizi uygun şıkki işaretleyerek belirtiniz.	1- Kesinlikle katılmıyorum				
	2- Katılmıyorum				
3- Kararsızım					
4- Katılıyorum					
5- Kesinlikle katılıyorum					
	1	2	2	3	5
1- Bilgisayarımı kapatırım.					
2- Bir daha bu araçları (bilgisayar, cep telefo- nu / dijital telefon tablet vb.) kullanmam.					
3- Polise başvururum.					
4- Gelen mesajları okumadan silerim.					
5- Ağlamaya başlarım.					
6- Yapılanları önemsemeden / ciddiye alma- dan hayatıma devam ederim.					
7- Ailemden yardım isterim.					
8- Arkadaşlarımdan yardım isterim.					
9- Öğretmenlerimden yardım isterim.					
10- Bana sanal zorbalık yapanları arkadaşlık listemden çıkarırım.					
11- Suç içeren mesajları saklarım.					
12- Kişisel bilgilerimin herkes tarafından gö- rünmesini engellerim.					
13- Şaka ya da eğlenmek için yaptığını düşü- nerek önemsemem.					
14- Başka yerde kullanılmasını önlemek için paylaşımlarıma dikkat ederim.					
15- Web sitesi yöneticisine / şirketine durumu şikâyet ederim.					
16- Bir web sitesine üye olduğumda gerçek bilgilerimi yazmam.					
17- Bu tür olaylarla karşı karşıya kalmamak için sık sık elektronik posta adresimi, takma adımlı ve şifrelerimi değiştiririm.					
18- İnternet üzerinde daha önce sanal zorbalık olaylarına maruz kalan kişilerle konuşurum.					
19- Sanal zorbalıkla ilgili yazılanları internet (Blog, forum, facebook vb.) üzerinden araş- tırırım.					

Siber zorbalık ölçeği öğrencilerin siber zorba ve mağdur olma düzeylerini belirlemek için kullanılacak bir ölçektir. Ölçek ortaokul ve lise öğrencilerine uygulanabilir. Siber zorbalık ölçeğinin zorbalık kısmından 10-22 puan aralığında puan alan öğrenciler “normal”, 23-43 puan aralığında puan alan öğrenciler “riskli” ve 35-50 puan aralığında puan alan öğrenciler “siber zorba” olarak değerlendirilebilir.

Siber zorbalık ölçeğinin mağdur kısmından 10-20 puan aralığında puan alan öğrenciler “normal”, 21-30 puan aralığında puan alan öğrenciler “riskli” ve 31-50 puan aralığında puan alan öğrenciler “siber mağdur” olarak değerlendirilebilir.

Siber Zorba ve Mağdur Ölçeği

Aşağıda birtakım söz ve eylemler yer almaktadır. Bu eylemleri ne sıklıkta yaptığınızı veya bunlara ne sıklıkta maruz kaldığınızı “Bana Yapıldı-Ben Yaptım” kısmında uygun kutucuğu işaretleyerek belirtiniz.

	A-Hiçbir zaman B-Nadiren C-Ara Sıra D-Sık Sık E-Her zaman									
	Bana Yapıldı					Ben Yaptım				
	A	B	C	D	E	A	B	C	D	E
1- Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail ve video yollama										
2- Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama										
3- E-posta adresini ele geçirme ve kişiye zarar verme										
4- Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme										
5- Kasıtlı olarak virüslü e-posta yollama										
6- İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme										
7- E-posta kutularını doldurarak e-posta gelmesini engelleme										
8- Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma										
9- İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma										
10- E-posta, mesaj vb. yollarla kendisiyle paylaşılan bilgileri yayma										

Kaynakça

- Altundağ, Y., & Ayas, T. (2018). Öğretmenler için Sanal Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(1).
- Aydın, F., & Seferoğlu, S. S. (2020). An examination of university students' coping strategies with cyberbullying. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 21(2), 579-594.
- Aydın, F., Horzum, M. B., & Ayas, T. (2017). Lise öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalığı ve sanal zorbalıkla baş etme stratejileri bilgi düzeylerinin incelenmesi. 27-29 Nisan 2017 VII. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.
- EU Kids Online (2011). Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi. <http://eukidsonline.metu.edu.tr/>.
- Frisén, A., Berne, S., & Marin, L. (2014). Swedish pupils' suggested coping strategies if cyberbullied: Differences related to age and gender. *Scandinavian Journal of Psychology*, 55(6), 578-584.
- Keith, S. and Martin, M. E. (2005). Cyber-bullying: Creating a culture of respect in a cyber world. *Reclaiming Children and Youth*, 13(4).
- Koç, M., Horzum, M. B., Ayas, T., Aydın, F., Özbay, A., Uğur, E., & Çolak, S. (2016). Sanal zorbalıkla baş etme ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Sakarya University Journal of Education*, 6(3), 116-128.
- Kuhlmann, C., Pieschl, S., & Porsch, T. (2013). What aspects of cyber cruelty are judged most distressing? An adaptive conjoint study with two independent samples. In M. Knauff, M. Pauen, N. Sebanz, & I. Wachsmuth (Eds.), *Proceedings of the 35th Annual Conference of the Cognitive Science Society* (pp. 2784-2789). Austin, TX: Cognitive Science Society.

- Langos, C. (2012). Cyberbullying: The challenge to define. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15, 285-289. doi:10.1089/cyber.2011.0588
- Metin, K. E. (2017). Ortaokul öğretmenlerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ve siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 33-49.
- Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R., & Menesini, E. (2010). Cyberbullying: Labels, behaviours and definition in three European countries. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20, 129-142. doi:10.1375/ajgc.20.2.129
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Parris, L., Varjas, K., Meyers, J., & Cutts, H. (2012). High school students' perceptions of coping with cyberbullying. *Youth & Society*, 44(2), 284-306.
- Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the school yard: A preliminary look at cyber bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Patchin, J.W. ve Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the school yard. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Peker, A., Özhan, M. B. & Eroğlu, Y. (2015). Ergenlere yönelik siber zorbalıkla başa çıkma ölçeği'nin geliştirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 12(1), 110-123.
- Schultze-Krumbholz, A., Hess, M., Pfetsch, J., & Scheithauer, H. (2018). Who is involved in cyberbullying? Latent class analysis of cy-

berbullying roles and their associations with aggression, self-esteem, and empathy. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 12(4).

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. and Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its Nature And Impact In Secondary School Pupils. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 49(4). Doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyber bullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376-385. doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x

Stys, Y. (2004). Beyond The Schoolyard: Examining Electronic Bullying Among Canadian Youth. Master's Thesis, Carleton University, Ottawa, Ontario.

Tanrikulu, I., & Erdur-Baker, Ö. (2021). Motives behind cyberbullying perpetration: A test of uses and gratifications theory. *Journal of interpersonal Violence*, 36(13-14), 6699-6724.

Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26, 277-287. doi:10.1016/j.chb.2009.11.014

Topcu, Ç., Yıldırım, A., & Erdur-Baker, Ö. (2013). Cyber bullying@ schools: What do Turkish adolescents think?. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 35, 139-151. doi:10.1007/s10447-012-9173-5

TÜİK. (2014). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, Sayı:

16198. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16198>.
TÜİK. (2018). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, Sayı: 27819. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028.

Vandebosch, H. and Cleemput, K. V. (2009). Cyberbullying among youngsters: profiles of bullies and victims. *New Media Society*, 11, 1349.

Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. (2008). Defining cyberbullying: A qualitative research into perceptions of youngsters. *Cyberpsychology & Behavior*, 11, 499-503. doi:10.1089/cpb.2007.0042

Völlink, T., Bolman, C. A., Dehue, F., & Jacobs, N. C. (2013). Coping with cyberbullying: Differences between victims, bully victims and children not involved in bullying. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23(1), 7-24.

Wachs, S., Wolf, K. D., & Pan, C. C. (2012). Cybergrooming: Risk factors, coping strategies and associations with cyberbullying. *Psicothema*, 628-633.

Willard, N. (2007). The Authority and Responsibility of School Officials in Responding to Cyberbullying. *Journal of Adolescent Health*, 41.

Bu kitap Millî Eğitim Bakanlığı tarafından UNICEF'in finansal desteği ile Zorlayıcı Yaşam Olaylarında Psikoeğitim Projesi (ZOYOP) kapsamında hazırlanmıştır.

Bu kitap Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
Para ile satılmaz.

Özel Eğitim ve
Rehberlik Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

KfW

